

GUGGENHEİM MÜZESİ'NİN UNESCO DÜNYA KÜLTÜR MİRASI LİSTESİNE ALINMASI KAPSAMINDA ABD'NİN UNESCO ÜYELİĞİ'NİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Rıdvan GÖLCÜK * - Kemal ÇİBUK **

Cite this article as:

Gölcük, R., Çibuk, K. (2020). Guggenheim Müzesi'nin UNESCO Dünya Kültür Mirası Listesine Alınması Kapsamında ABD'nin UNESCO Üyeliği'nin Değerlendirilmesi. UNIMUSEUM, 3 (2), 82-86.

ABSTRACT

In Baku, the capital of Azerbaijan, The World Heritage Committee of UNESCO agreed to include the Guggenheim Museum and its eight buildings designed by American architect Frank Lloyd Wright to the list of heritage in a session in 2019. In this article, it is examined whether there is a correlation between UNESCO's Baku decision and the USA's withdraw from UNESCO in 2019, and investigated if the USA would re-join UNESCO under the new president Joe Biden.

Keywords: Guggenheim Museum, Unesco, Frank Lloyd, World Heritage,

* Troya Müze Müdürü, Arkeolog, Doktora Öğrencisi

** Troya Müzesi Uzmanı, Arkeolog, Doktora Öğrencisi.

GİRİŞ

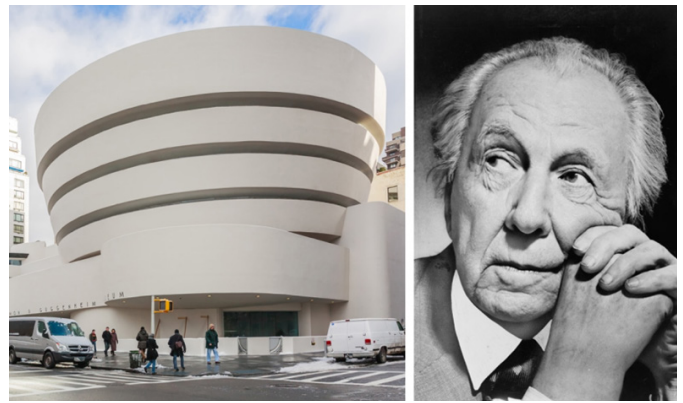
UNESCO kelimesi, İngilizce “United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization” kelimelerinin baş harfleri alınarak oluşturulmuş ve dilimizde “Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu” biçiminde karşılanmıştır (www.unesco.org.tr). UNESCO Kurucu Sözleşmesi, 16 Kasım 1945 tarihinde imzalanmıştır. İkinci Dünya Savaşı’nın devam ettiği 1942-1945 yıllarında çeşitli aralıklarla Londra’da Müttefiklerin Eğitim Bakanları Konferansı (Conference of Allied Ministers of Education-CAME) toplanmıştır. Konferans, savaş sona erdikten ve barış sağlandıktan sonra eğitim sistemini yeniden yapılandırmak amacıyla toplanmış ve böylece UNESCO’nun kuruluş sürecine öncüllük etmiştir. UNESCO’nun örnek tasarısından biri de CAME tarafından hazırlanmıştır (Hüseynova, 2020, 47). UNESCO, kuruluşunu izleyen birkaç yılın ardından kültürel mirası korumaya yönelik programlar başlatmış ve uluslararası etkisi oldukça güçlü sözleşmeler hazırlamıştır. 1945-2018 yıllarını içine alan 73 yıllık tarihi boyunca, özellikle uygulamaya koyduğu yedi sözleşme ile kültürel mirasın ve kültürel ifadelerin çeşitliliğinin korunması yönünde kayda değer başarılar elde etmiştir. Bu yedi sözleşmenin dördü doğrudan “somut” miraslarla ilgili olup 1954, 1970, 1972 ve 2001 yıllarındaki UNESCO Genel Konferanslarında kabul edilmiştir (Oğuz, 2018, 47).

Evrensel değerlere sahip, bütün insanlığın ortak mirası olarak kabul edilen kültürel ve doğal varlıkları dünyaya tanıtabilmek, söz konusu evrensel mirasa toplumda sahip çıkabilecek bilinci oluşturmak ve çeşitli sebeplerle bozulan, yok olan kültürel ve doğal değerlerin yaşatılması için gerekli işbirliğini sağlamak amacıyla 17 Ekim – 21 Kasım 1972 tarihleri arasında Paris’te toplanarak UNESCO’nun toplanan 17. Genel Konferansı kapsamında, “Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşme” 16 Kasım 1972 tarihinde imzalanmıştır. Dünya Mirası Sözleşmesi geliştirmekte olan ülkelere doğal ve kültürel ortamların korunması için maddi teşvik sağlayıcı bir sözleşmedir. Sağlam hukuksal temellere dayalı işleyişe sahip oluşu sözleşmeye olan güveni arttırmakta ve bu durum sayesinde birçok alan listeye alınmakta ve yine bu sözleşmeye uygun olarak gerekli yardımlar sağlanmaktadır (Çağlar, 2018, 5).

Amerikalı mimar Frank Lloyd Wright’ın tasarladığı Guggenheim Müzesi yapısı UNESCO (Birleşmiş Milletler

Eğitim Bilim ve Kültür Örgütü) tarafından Dünya Mirası Listesi’ne dahil edilmiştir (2015 yılında adaylığı duyurulmuştu, 2019 yılında ise listeye alındı). İlginç stiliyle tanınan mimarın tek müze projesi olan Guggenheim, Amerika’nın en büyük modern sanat müzelerinden bir tanesi olarak bilinmektedir. UNESCO Dünya Mirası Komitesi, Azerbaycan’ın başkenti Bakü’de 2019 yılında yaptığı toplantıda Guggenheim müzesiyle birlikte mimarın Amerika’da inşa edilen toplam 8 yapısını toplu olarak bu mirasa dahil etme kararı verdi. Ancak Guggenheim Müzesi dışındaki yapıların hiçbirisi halka açık değildir. New York böylece Özgürlük Heykeli’nin ardından ikinci bir dünya mirasına ev sahipliği yapmış olmaktadır¹.

Frank Lloyd Wright 1869 yılında Amerika Wisconsin’de orta sınıf bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelir. Babası rahip ve müzik öğretmeni William Wright, annesi öğretmen Anne Lloyd Jones’tur. Aile, 1871’de Wisconsin’i terkederek Rhode Island’a, 1874’te Massachusetts Weymouth’a gider; 1876’da Madison Wisconsin’e geri döner. Tüm bu yolların arasında 1874 yılında Wright 5 yaşındayken annesi O’na mimar olmasını söyleyecek ve Frank Lloyd Wright’ta o yaşından itibaren mimar olmaktan başka bir şey düşünmeyecektir (Korkmaz, 2008, 40). Frank Lloyd Wright, yanlı Modernizmin değil, bütün çağların en büyük mimarlarından biridir. Yaşamından esinlenerek roman ve şarkı yazılan belki de tek mimar o olmalıdır. ABD’nin en önemli mimarlarının başında gelir. Aynı zamanda da yazardır. Önemli mimarlık akımlarından Organik Mimarlığın öncü savunucusudur (Sızak, 2007, 13).

Figür1: Guggenheim Müzesi ve Mimar Frank Lloyd Wright

Guggenheim NYC Müzesi, Wriph’in baş yapıtı olarak bilinmektedir. Spiral formda, kule şeklinde ve 10 katlıdır. Merdivensiz olarak rampa çıkışı ve binanın ortasındaki

¹ <https://www.amerikaninsesi.com/a/new-york-taki-guggenheim-m%C3%BCzesi-unesco-d%C3%BCnya-miras%C4%B1-listesi-nde-/4996344.html> 14/07/2019 saat 12.48’de erişilmiştir.

boşluk; ziyaretçilerin aynı anda diğer katları da görebilmesini sağlamaktadır. Wright burada kesintisiz devam eden biz zemin yaratarak (continuous floor) amacına ulaşmıştır. Duvarların dış bükey oluşu orada eserlerini sergileyen sanatçılar tarafından eleştirilse de (resimleri sergilemenin güçlüğü) bu, binanın anıtsal özelliğinden pek bir şey kaybetmemektedir. Gene binanın dış görünüşünün, orada sergilenen eserlerden daha çok öne çıktığı şeklinde eleştiri, her zaman yapılmaktadır. Ayrıca üzerlerini örten cam kubbe de Manhattan'ın tutucu yapı şartnamelerine /kurallarına uymadığı için eleştiri konusu olmuştur. Ancak bütün bu eleştirilere rağmen, yapı 'ikonik özelliğini' korumaktadır (Çelik, 2018: 19-20).

Dünya miras listesine alınmayla ilgili yapılan haberlerde² her ne kadar Guggenheim Müzesi öne çıkarılmış olsa da aslında UNESCO'nun aldığı karar ile mimar Frank Lloyd Wright'un Amerika'da inşa ettiği sekiz yapısı (Illinois'deki Unity Tapınağı, Chicago'daki Frederick C. Robie evi, Los Angeles'teki Hollyhock rezidansı, Madison'daki Herbert and Katherine Jacobs rezidansı ve mimarin Arizona'daki evi Taliesin West kompleksi) dünya miras listesine alınmıştır. Bu sekiz yapıdan sadece Guggenheim Müzesi'nin kamuya açık olması ve popülerliği sebebiyle haberlerde öne çıkmış olması muhtemeldir.

Mimar Frank Lloyd Wright'un bu yapı topluluğu niçin dünya miras listesine alınmıştır? Frank Lloyd Wright'ın işlerini teknik olarak ele alınması doğru bir yaklaşım olmayacaktır. Dünya mimarlık tarihine iz bırakmış yüzlerce mimar arasından Frank Lloyd Wright'ın Amerika'da yer alan işlerinin seçilmiş olması, bu noktadaki 'seçim' sürecine dikkat çekilmesini sağlamaktadır. UNESCO'nun bu "seçimini" değerlendirirken ABD'nin son yıllarda UNESCO konusunda aldığı kararları gözden geçirmenin son derece önemli olduğu düşünülmektedir.

ABD'nin, UNESCO'dan Ayrılma Kararının Etkileri

2019 yılının ilk günlerinde Amerika Birleşik Devletleri ve İsrail UNESCO'dan ayrıldıklarını duyurmuşlardır. Aslında bu karar 2017'de alınmıştır. ABD'deki Trump yönetimi Ekim 2017'de UNESCO'dan ayrılma kararını

duyurduktan sonra İsrail Başbakanı Benjamin Netanyahu da onu takip etmiştir (bu karara neden olan Filistin'de bulunan El Halil Kenti için bkz, <https://whc.unesco.org/en/list/1565>). Kararda, Paris merkezli kuruluşun İsrail karşıtı önyargıları güçlendirdiği iddiası etkili olmuştur³.

Ayrılma kararının gerekçeleri çok daha geriye gitmektedir. 2011 yılında Filistin'e tam üyelik vermiş olan ve İsrail'in Doğu Kudüs'ü işgalini kınayan UNESCO, kutsal topraklardaki Yahudi antik kalıntılarını Filistin'in kültürel mirası diye tanımladığı gerekçesiyle de eleştirilmiştir⁴. 2011 yılından itibaren UNESCO'ya her iki ülkede finansal ödemelerini durdurarak yanıt vermiştir. Ödemelerin kesilmesi kararı verildiğinde dönemin ABD Başkanı Barack Obama'dır. Fakat bu ABD'nin UNESCO'dan ilk ayrılışı değildir. İkinci Dünya Savaşı'nın ardından, Kasım 1945'te, 37 ülke tarafından kurulan örgüt, 1974'te İsrail'i eleştirerek Filistin Kurtuluş Örgütü'nü resmen tanıma kararı almıştı. UNESCO'dan zaman zaman da İsrail'i eleştiren açıklamalar gelmiştir.

ABD'nin Cumhuriyetçi Başkanı Ronald Reagan 1984 yılında, UNESCO'nun kötü yönetildiğini gerekçe göstererek örgütten çekileceklerini açıklamıştı. 2003 yılında ise bir başka Cumhuriyetçi Başkan George Bush, Irak'a yaptığı müdahale öncesinde "uluslararası iş birliği mesajı vermek için" UNESCO'ya yeniden katıldıklarını duyurmuştu⁵.

Kararın Finans Açısından Etkileri

ABD'nin UNESCO'dan ayrılmasını ABD'nin hegemonyası ve küresel politikaları çerçevesinde değerlendirilmesi gerektiğini söyleyen İstanbul Aydın Üniversitesi UNESCO Sürdürülebilir Barış İçin Eğitim Kürsüsü Başkanı Dr. Öğr. Üyesi Özüm Sezin Uzun, "UNESCO'nun 2018–2019 yılı toplam bütçesi 1.2 milyar dolar olup, bunun 595 milyon doları üye devletlerin ödemelerinden sağlanıyor. 2011 yılındaki kesintilere kadar, UNESCO bütçesine en fazla katkısı olan ABD'nin ayrılmasıyla UNESCO'ya 80 milyon dolarlık yani bütçesinin yüzde 22'lik bölümü, kesilmiş oldu. UNESCO'nun finansal kaynaklarında azalma olması, elbette faaliyetlerine olumsuz yansiyacak" demektedir⁶.

² <https://www.attractionsmanagement.com/index.cfm?pagetype=news&codeID=342476>

³ <https://www.sabah.com.tr/amerika/2019/01/03/abd-ve-israil-unescodan-ayrildi> 14/07/2019 saat 13.30'da erişilmiştir

⁴ <https://tr.sputniknews.com/kultur/201901011036885010-abd-ile-israil-unesco-dan-resmen-cikti/> 17/07/2019 saat 14:25'de erişilmiştir.

⁵ <https://m.bianet.org/bianet/kultur/204076-abd-ve-israil-unesco-dan-ayrildi> 17/07/2019 saat 17:07'de erişilmiştir.

⁶ <http://www.hurriyet.com.tr/dunya/abd-ve-israilin-unescodan-ayrilmasi-41076252> 18/07/2019'de saat 23:20'de erişilmiştir.

ABD ile İsrail'in UNESCO'dan çekilmesinin, kurumu mali açıdan fazla etkilemeyeceğini düşünenlere; ABD'nin o günden beri 600 milyon dolarlık ödemesini gerçekleştirmediği göz önüne alındığında katılmak mümkün olmayacaktır⁷. Bu finansal açıdan oldukça sarsıcı bir sorundur.

Sonuç

Amerikalı mimar Frank Lloyd Wright'un dünya miras listesine alınan eserlerine bakacak olursak ya da basın yer alan popüler haliyle, Guggenheim Müzesi'nin dünya miras listesine alınmasına; bu kararın Amerika Birleşik Devletleri ve İsrail'in UNESCO'dan ayrılma kararlarından bağımsız alındığını düşünmek çok mümkün gözükmemektedir. ABD'nin UNESCO'dan ayrılışından sadece 7 ay sonra Frank Lloyd Wright'un farkına varılması; ayrılış hikayesi ve yeni dünyadan bir mirasın listeye alınmasındaki organik ilişkiyi kuvvetlendirdiği düşünülmektedir. Bu kararın arkasında yatan sebebin UNESCO'nun finansal arayışları ya da finanstan bağımsız değişen politikaların neden olduğu düşünülebilir⁸. Sebep her ne olursa olsun aralarındaki ilişkiyi gizlemenin zor olduğu söylenebilir.

Türk düşünce hayatının etkileyici entelektüel isimlerinden biri olan Cemi Meriç (Çağan, 2011, 2) UNESCO'yu şöyle tarif etmektedir: "Batı'nın mimarı olduğu her kuruluş gibi, UNESCO'da deniz kızına benzer; muhteşem bir baş altında sefil bir kuyruk. UNESCO Avrupa'nın binbir aldatmacasından biri. UNESCO ideali bir çeşit afyon (Meriç, 2018:407)." Meriç'in bu tespitine tamamen katılmak mümkün değildir. Ve hatta bu tespit fazlasıyla sert olarak değerlendirilebilir. Meriç, UNESCO'nun Filistin'i tam üye olarak kabul ettiğini görseydi ya da UNESCO'nun Filistin'deki El-Halil kentindeki Eski şehri dünya kültür mirası listesine ekleme kararını görmüş olsaydı böyle düşünmeyebilirdi.

Görünen o ki UNESCO'nun siyasi gelişmelerden etkilenmemesi beklenemez. Ve hatta karar süreçleri içerisinde siyasi bağlamı tamamen bir kenara bırakıp karar alması beklenemez. Bu durumda cevabı beklenen soru ABD'nin UNESCO'ya ne zaman döneceğidir. Donald Trump yeni dönemde de başkan olarak seçilseydi, UNESCO'ya dö-

nüşün bu dönemde de gerçekleşmeyeceği söylemek zor olmayacaktı. Joe Biden'in başkanlığı kazanması ise bu konuda yeni beklentiler ortaya koymaktadır.

Trump'ın aksine Biden liberal uluslararası düzene inanıyor, transatlantik ilişkileri önemsiyor, ABD'nin İran'la yapılan nükleer anlaşmaya yeniden taraf olmasını ve Paris İklim Sözleşmesi'ne geri dönmesini destekliyor, küresel sorunların çok-taraflı mekanizmalar içinde çözümlenmesini doğru buluyor ve dış politikada diplomasiyi canlandırılmasını savunuyor⁹. Yani, Biden yönetimindeki ABD bu yeni dönemde UNESCO'ya geri döneceği görüşüne sahibiz. Fakat unutulmamalıdır ki; Cumhuriyetçi Başkan George Bush 2003 yılında UNESCO'ya geri dönüş kararı aldıktan çok kısa bir süre sonra Irak'a yıkıcı bir askeri müdahalede bulunmuştur. Dolayısıyla Biden'in UNESCO'ya geri dönüş kararının da siyasi bağlam ve konjonktür içinde ele alınacak olması kuvvetle muhtemeldir.

Kaynakça

- Çağan, Kenan (2011), "Cemil Meriç'in Osmanlı Ve Cumhuriyet Üzerine Düşünceleri", Sosyal Bilimler Dergisi / Cilt: XIII, Sayı 2, Aralık-2011.
- Çağlar, Zehra (2018), "UNESCO Dünya Miras Listelerinin Turizme Etkisi: Diyarbakır Surları Ve Hevsel Bahçeleri Örneği", Batman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Çelik, Nihal (2018), "Guggenheim Etkisi" nin Toplumun Gelişimi ve Dönüşümüne Yansımaları", İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Hüseynova, Zibeyda (2020), "UNESCO Dünya Mirası Rejimi: Uluslararası İlişkilerde Rejim Teorisi Ve UNESCO'nun Dünya Mirası Programı", Eskişehir Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Korkmaz, Pınar (2008), "Sedad Hakkı Eldem "Türk Evi" Ve Frank Lloyd Wright "Prairie Evleri" Üzerinden Karşılaştırmalı Bir Analiz", İstanbul Ticaret Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi Yıl:7 Sayı:14 Güz 2008/2
- Meriç, Cemil (2018), "Kültürden İrfana", İstanbul, İletişim Yayınları.

⁷ <https://tr.sputniknews.com/kultur/201901011036885010-abd-ile-israil-unesco-dan-resmen-cikti/>

⁸ UNESCO her yıl düzenli olarak finansal rapor yayınlamasına rağmen (Financial statements), 2019 yılı finansal raporu, 2020 yılının sonuna gelmesine rağmen hala yayınlamamıştır. Dolayısıyla sayısal verileri paylaşmak mümkün olamamaktadır.

⁹ <https://fikirturu.com/jeo-strateji/biden-donemi-amerikan-dis-politikasi-uzerine-bir-ongoru-hayir-mi-ser-mi/>

- Sızak, Emine (2007), “Konut Tasarımına Frank Lloyd Wright’ ın Yaklaşımı Ve Geleneksel Türk Evi”, Anadolu Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Oğuz, M. Öcal (2018), “UNESCO’nun 1972 ve 2003 Sözleşmelerinin Tavsiye Organları: Deneyimler ve Sorunlar” Millî Folklor 120 (Kış 2018).

İnternet Kaynakları

- www.unesco.org.tr
- <https://www.attractionsmanagement.com/index.cfm?pageType=news&codeID=342476>
- <https://fikirturu.com/jeo-strateji/biden-donemi-amerikan-dis-politikasi-uzerine-bir-ongoru-hayir-mi-ser-mi/>
- <https://www.amerikaninsesi.com/a/new-york-taki-guggenheim-m%C3%BCzesi-unesco-d%C3%BCnya-miras%C4%B1-listesi-nde-/4996344.html>
- <https://www.sabah.com.tr/amerika/2019/01/03/abd-ve-israil-unescodan-ayrildi>
- <https://tr.sputniknews.com/kultur/201901011036885010-abd-ile-israil-unesco-dan-resmen-cikti/>
- <https://m.bianet.org/bianet/kultur/204076-abd-ve-israil-unesco-dan-ayrildi>
- <http://www.hurriyet.com.tr/dunya/abd-ve-israilin-unescodan-ayrilmasi-41076252>
- <https://tr.sputniknews.com/kultur/201901011036885010-abd-ile-israil-unesco-dan-resmen-cikti/>
- <https://whc.unesco.org/en/list/1496/>